

İSLAM DAİRESİNDEKİ MESLEK VE MEŞREPLER

İslam dairesinde farklı meslek ve meşreplerin olmasının iki temel faktörü vardır. **Birisi** Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisine bakıyor. **Diğeri** ise; insanların kapasite ve kabiliyet durumuna bakıyor.

Allah'ın her bir isim ve sıfatı, diğeri isim ve sıfatından, hem mana olarak hem de hüküm olarak farklılık arz ediyor. Mesela; Allah'ın **ilim** sıfatı ile **kudret** sıfatı, mana ve hüküm bakımından birbirinden farklıdır, hatta muhaliftir. **İlim sıfatı**; varlığın her boyutuna nüfuz edebilirken, **kudret** sıfatı, varlığın sadece mümkün olan boyutuna nüfuz edip, taalluk ediyor. Diğeri isim ve sıfatları da buna kıyas edebiliriz. İlm-i Kalam'da bu isim ve sıfatların mana ve hükümleri ve tecelli ve taalluk alanları etraflıca izah edildiği için, biz bu meseleyi kısa kesiyoruz.

Her bir isim ve sıfat tecelli ederken, mana ve hükmünü, tecelli ettiği yerde ve mahalde icra edip tezahür ettirmek istiyor. Diğeri isim ve sıfatlar da aynı şekilde tecelli edince; eşyada ve mevcudatta bir ihtilaf, bir farklılık, bir başkalık hasil oluyor. Nasıl ki, Allah'ın isim ve sıfatları mana ve hüküm noktasından birbirinin aynı olması mümkün değil ise; o mana ve hükümlere mahal ve mazhar olan eşyanın ve mevcudatın da birbirisinin aynısı ve kopyası olması mümkün değildir. Demek eşyadaki ve mevcudattaki ihtilaf ve farklılıklar, Allah'ın isim ve sıfatlarından gelen fitri bir durumdur. Bu yüzden eşyayı ve mevcudatı bir kalıp içine sokup aynileştirmek ve her şeyi tek tip hale getirmek, fitrata aykırı bir durumdur.

İnsan, eşya ve mevcudat içinde daha özel ve daha seçkin bir konuma sahip olduğu için, insanların durumu biraz daha farklıdır. İnsan, varlıklar içinde şahsiyet ve kabiliyet noktasından, evrenin küçük bir numunesi, küçük bir modeli gibidir. Her bir insan âdeta değişik bir alem, farklı bir kainat gibidir. Duyguları, kabiliyetleri, düşüncesi ve mizacı noktasından insan tek başına bir alemdir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, Allah'ın isim ve sıfatlarının farklı mana ve hükümleri, insanda daha belirgin ve keskin bir şekilde tecelli ediyor. Böyle olunca, her bir insan, özellik ve şahsiyet açısından, diğeri insanlardan tamamen farklı bir mahiyete sahip oluyor. Onun için bir insanın mizaç ve karakteri, diğeri insanlar ile aynı olmuyor, tamamen farklı, hatta zıt ve muhalif oluyor. İnsanları farklı kılan ve her birisini diğerilerinden başka bir alem yapan şey; Allah'ın isim ve sıfatlarının farklı mana ve hükümlerinin bir iz düşümü olmasındandır.

Bu farklılıkların yanında, elbette ortak olan ve genel kabul görmüş değerler de vardır. İnsanların sosyal ve toplumsal varlıklar olmaları, bu ortak ve genel kabul görmüş değerleridir. Yani alemleri ve anlayışları birbirine yakın olan insanlar bir araya gelip yakınlaşmak ve toplumsallaşmak ihtiyacı hissederler. Bu toplumsallaşma ve yakınlaşmanın temel dinamiği, kabiliyet ve anlayışların

birbirlerine yakın olmasıdır. Toplumlari ve milletleri oluşturan temel nokta burasıdır, yani ortak değerler ve genel kabullerdir. Ama bu ortak değerler ve genel kabuller, hiçbir zaman insanları aynileştirmez, bir değerinin aynısı yapmaz. Bu yüzden aynı toplum ve milletler içinde, farklı yapılanmalar ve farklı meslek ve meşrepler olabilir. Bu hem fitri hem de gerçekçi bir ihtiyaçtır. Önemli olan, bu farklılıkların kavga ve çatışmaya gidecek kadar taassup ve bağnazlığa varmamasıdır. Hak ve doğru bir çerçevede, ortak değerleri ve genel kabulleri incitmeyecek bir seviyede, insanların farklı meslek ve meşrepler oluşturması, gayet doğal ve güzel bir durumdur. Hem de yukarıda izah edildiği üzere; bu farklılaşmanın kökeni, Allah'ın isim ve sıfatlarına dayanıyor.

Bu farklılık ve başkalık, fitri bir durum olduğu için, aynı mana peygamberlerde de mevcuttur. Bu sebeple her peygamberin fitri ahvali ve mazhar olduğu şeriat, birbirinden farklılık arz eder. Bu farklılıklarda hem Allah'ın isim ve sıfatları, hem de kabiliyet ve istidatların rolü büyüktür. Mesela Allah'ın bir ismi bir peygamberde galipse, diğer isimler o ismin gölgesinde ve tesirinde kalıyor. Bu yüzden bütün isimleri eşit ve azami bir noktada aksettiremiyor. Yine bu yüzden peygamberlerin şeriat ve mahiyetleri, bir ismin hükümlanlığı altında kalıyor. Yanlış anlaşılmasın, diğer isimler onlarda hiç tecelli etmiyor ya da eksik tecelli ediyor demek değildir. Diğer peygamberlere nispeten bir kıyaslamadır. Peygamberler arasındaki ihtilaf ve farklı makamların olması buradan kaynaklanıyor.

İki Cihan Serveri olan Peygamber Efendimiz (asm)'de Allah'ın bütün isim ve sıfatları, azami ve dengeli bir şekilde tecelli ettiği için, onun şeriatı olan İslam, bütün insanların kabiliyet ve mizaçlarını bünyesinde toplar ve çatısı altına alabilir bir genişliktedir. Yani genel çerçeve noktasından İslam, bütün insanlığı kuşatan, çatısı altına alan geniş bir dairedir. Hiçbir kimse, "*İslam, kalıp açısından dar olduğu için filanca adamı ya da filanca toplumu çatısı altına alamaz ya da bünyesinde hazmedemez.*" diyemez. İslam dininin karakterinde, Hazreti Peygamber (asm)'in geniş ve eşsiz mahiyeti ve mizacı vardır. Bu öyle bir mahiyet ve mizaçtır ki; hiçbir insan bu mahiyeti ve mizacı delip geçemez. Lakin küfür ve şirkte inat edip imana yanaşmayanlar bahsimizin dışındadır, zaten onlar İslam'ı dar veya yetersiz gördükleri için değil, başka manevi hastalıklardan dolayı inkar ediyorlar.

Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husus da şudur ki; İslam dairesi çok geniş bir dairedir, içinde iç içe girmiş bir çok daireleri bulundurur ve barındırır. İşte insanların farklılıkları ve ihtilaflarını tatmin edip doyuran; bu iç içe geçmiş dairelerdir. Bunları sırası ile ele alalım:

Birinci daire; İslam Dairesidir: Bu daire Müslümanların en son ve en geniş dairesidir ki, bu daireden başını çıkaran küfür ve şirk girer. Bu noktada insanlar ya müslimdir ya da gayri müslimdir.

İkinci Daire; Fırka Dairesidir: İslam dairesinden sonra ikinci büyük dairedir. Bu daire de iki kısımdır. Müslümanlar ya hak olan Ehl-i sünnet dairesindedir ya da sünnetin dışında olan bid'at daireleri de dediğimiz fırka-i dalledendir. Yani sapkın

fırkalar sınıfındadır. Bunlar İslam dairesinin dışında olmadıkları için, kafir ya da müşrik değildirler. Arkalarında namaz kılınır ve bir Müslüman gibi muamele görürler, nihayetinde İslam'ın temel esaslarını inkar etmedikleri müddetçe de Müslüman'dırlar. Lakin sünnete ve icmaya muhalefet ettikleri için ehli ateştirler. Mutezile, Şia, Vehhabilik bunlara örnek olarak verilebilir.

Üçüncü Daire; Mezhepler Dairesidir: Mezhepler İslam dairesinin içindeki üçüncü büyük dairedir. Mezhepler, insanların coğrafi, örfi, ve kültürel farklılıklarına hitap eden ve onlara bir zenginlik ve rahmet olması noktasından, Allah ve Resulü tarafından zimni olarak Kur'an ve sünnete dercedilmiş hak bir kavramdır. İşte İslam müçtehitleri ve hukukçuları, Kur'an ve sünnet içinde var olan bu mezhepleri açığa çıkarıp, insanlara bir seçenek ve kolaylık olarak sunmuşlardır. Bu mezhepler Ehl-i sünnet çerçevesinde ve usulünde kalmak kaydı ile makbul ve güzeldir. **Hanefilik, Şafilik, Malikilik, Hambelilik** bunlara örnek verilebilir.

Dördüncü Daire; Meslek Dairesidir: Meslekler, Kur'an ve Sünneti farklı açılardan ele alan ve kendi kabiliyet ve alemi açısından meseleyi değerlendiren bir yaklaşım tarzıdır. Ekseri olarak yukarıda da izah edildiği gibi, Allah'ın bir isminin ya da bazı isimlerinin penceresi ile kainata bakan ve olayları bu isimlerin perspektifi ile çözümleyen müceddidlerin açtığı bir çığır, bir yoldur. Bu mesleklerin temelinde Allah'ın isimlerinin mana ve hükümleri, bu isimlere mazhar olan müceddidlerin kabiliyet ve mahiyetleri ve zaman ve dönemin ilcaat ve gerekleri hükmeder. Mesela; bu zamanda akıl ve fen hükmettiği için bu zamanda hüküm, hikmet ve tefekkürün kaynağı olan Hakim isminindir. Risale-i Nurlarda da sair isimlerle beraber bu isim hakimdir. **Nakşilik, Kadirilik, Şazelilik, Nurculuk** gibi meslekler buna örnek olarak verilebilir.

İnsanların anlayış ve mizaçları muhtelif ve birbirinden farklı olduğu için, meslekler de muhtelif ve birbirlerinden farklı düşmüştür. Her insan kendi anlayış ve mizacına uygun olan mesleği seçip orada gidebilir. Yeter ki işi taassup ve fanatikliğe götürüp, sair meslekleri inkar etmesin. Zaten bu meslekler Ehl-i sünnet dairesi içinde olduğu için hepsi hak mesleklerdir.

Beşinci Daire; Meşrep Dairesidir: Meşrepler, aynı meslekler içinde farklı hizmet tarzlarını benimseyen meslek kolları gibidir. Aynı meslek içinde farklılaşma yukarıda izah ettiğimiz gibi, insanların mizaç ve anlayışlarının farklılığından ileri geliyor. Aynı mesleğe gönül vermişler; lakin birisi diyor ki şöyle hizmet edersek mesleğimize daha faydalı olur, diğeri de şöyle olursa daha iyi olur düşüncesi ile hareket ettiği için, farklılıklar ortaya çıkıyor. Bu farklılıkların kökeni yine, Allah'ın isimleri ve insanların kapasitesine bakıyor.

Mesela; **Nurculuk bir meslektir, bünyesinde birçok farklı meşrepleri barındırıyor.** Bunlar içinde; eğitime ağırlık verenler, Risale-i Nurları Osmanlıca yazı ile yazmayı kendine meşrep edinenler, Risale-i Nurları okuma ve anlatmayı kendine meşrep yapanlar vesaire, gibi birçok meşrepler ortaya çıkmıştır. Bu meşrepler birbirlerinin aleyhinde olmadığı müddetçe, farklı meşrep takip etmelerinde bir

sakinca yoktur.

Yalnız, kendi meşrebini meslek yerine koyup, "Nur mesleği budur, diğerleri Nur mesleğinin dışındadır" tavrına girilir ise; o zaman husumet, niza, taassup başlar. Meşrep ve meslek; ilaç ve güzellik iken, zehir ve çirkin bir hale girer. Özünde meslek ve meşrepler güzel iken, çirkinleştirenler; dar ve basit düşünceli cahil insanlardır. Nasıl ki, meslek mezhep yerine, mezhep fırka yerine, fırka da İslam yerine geçemez ise; meşrep de meslek yerine geçemez.

Altıncı Daire; Mizaç Dairesidir: Mizaç her bir insanın fitri eğilimlerine ve karakterlerine denir. Yukarıda izah edildiği üzere; Allah'ın her bir isim ve sıfatı, insana farklı ve başka bir mahiyet ve mizaç vermiştir. Bu yüzden her insan bir alem ve kainat gibidir. Bir insan asla başka bir insan ile özdeşleşip onun aynısı olamaz. Ama kendine yakın hissettiği insanlarla aynı meşrep ve meslek çatısı altına gelebilir.

Bazı insanlar fitrat ve mizaç olarak çok güçlü olduğu için, sair zayıf ve basit mizaçlı insanları tesiri altına alıp, ona rehberlik ve kanaat önderliği yapabilir. Ekseri olarak meşrepleri yönlendirenler de mizacı ve mahiyeti güçlü, karizmatik insanlardır. İşte bu güçlü mizaçlar bazen meşrep gibi algılanıp, aynı meşrep içindeki başka mizaçlar ile çatışabiliyor. Bu da meslek ve meşrepler içinde ayrışmalara ve bölünmelere sebep oluyor, hatta bazen menfi anlamda kavga ve gürültülere de sebebiyet verebiliyor. Bu yüzden meşrebin çatısı ne kadar geniş tutulur ise; meşrep içindeki mizaçlar o kadar rahat ve kolay hizmet edebilirler.

Ama maalesef insanların ekserisinin eğitim ve anlayış seviyesi, taassup ve bağnazlık düzeyinde olmasından dolayı, kendine yakın bulduğu mizaçlara fanatiklik derecesinde bağlandığı için, diğer mizaçtakileri yabancı, hatta bazen de düşman olarak algılayabiliyor.

Mizaç meşrep değildir, meşrep de meslek değildir, meslek mezhep değildir, mezhep fırka olmadığı gibi, fırka da din değildir. Bu ölçülerin farkında olup meseleye geniş bir çerçeveden bakarsak, İslam'ın birlik ve beraberliği temin edilir. Yoksa kavga ve gürültü yükselir dahili ihtilaf hiç bitmez.